

2. Інж. Ігор Кмета. Пам'яті інж. Юрія Огієнка / Ігор Кмета // Свобода. — 1982. — Ч. 128. — 10 липня. — С. 3.
3. Подяка // Свобода. — 1982. — Ч. 128. — 10 липня. — С. 3.

The article is based on the material published on the pages of Ukrainian-language newspaper "Svoboda", the publication of the Ukrainian diaspora in the U.S., illuminated the ways of life and work of engineer Yuriy Ogienko (1911-1982), second son of metropolit Ilarion (Ivan Ogienko).

Key words and word-combinations: newspaper "Svoboda", Yuriy Ogienko, metropolit Ilarion, Ivan Ogienko.

Отримано: 2.06.2011 р.

УДК 821.161.2.09:070(73)=161.2

А. М. Трембіцький

*Хмельницький інститут Міжрегіональної
Академії управління персоналом*

ЧАСОПИС «СВОБОДА» (НЬЮ-ЙОРК) ПРО ЖИТТЄВІ ШЛЯХИ І ТВОРЧІ ЗДОБУТКИ МИХАЙЛА ДРАЙ-ХМАРИ

У статті розкрито значення матеріалів, оприлюднених на сторінках україномовного часопису «Свобода», виданні української діаспори в США, про життєві шляхи і творчі здобутки українського поета, літературознавця, перекладача Михайла Драй-Хмари (1889-1939), доля якого пов'язана з Поділлям, та його доньки, відомої дослідниці Оксани Драй-Хмари-Ашер.

Ключові слова: часопис «Свобода», український поет, літературознавець, перекладач Михайло Драй-Хмара, донька Оксана Драй-Хмара-Ашер, Поділля.

Про українського поета, літературознавця, перекладача Михайла Опанасовича Драй-Хмару (28 вересня (10 жовтня) 1889 — † 19 січня 1939) в Україні написали свої літературно-критичні статті В. Іванисенко (1989) [1], І. Заславський (1994) [2], Ю. Шерех (1994) [3]. У 1960 р. накладом дружини поета Ніни Дмитрівни вийшла книжка поезій Драй-Хмари [4], в 1964 р. у Нью-Йорку вийшла його книжка «Поезії», до якої включені твори, опубліковані ним у двадцятій роках, і неопубліковані поезії, збережені завдяки старанням його дружини і доньки Оксани [5, с. 3], пізніше були перевиданні збірки його творів (1969, 1989, 2002) [6; 7; 8]. Про нього подано статті-розвідки в антологіях української поезії та хрестоматіях української літератури та літературної критики ХХ ст. (1985, 1992, 1994, 2001, 2004) [9; 10; 11; 12; 13]. Фрагментарно розкрито його життєві шляхи і творчі здобутки в передмовах до збірників «Драй-Хмара Михайло. Вибране» (І. Дзюба, 1989) [14], «Драй-Хмара Михайло. Літературно-наукова спадщина» (О. Ашер, М. Жулинський, 2002) [15; 16]. Опублікували про нього свої статті в «Літературній Україні» Н. Бондар (1989) [17], П. Василювський (1989) [18], Г. Кочур (1989) [19], В. Брюховецький

(1991) [20] та ін. Подано короткі статті-гасла в енциклопедичних і біографічно-довідкових виданнях, зокрема у «Вікіпедії» [21].

Подільський період його життя, діяльності і творчості висвітлили в своїх працях знані науковці В. Мацько (1991) [22], І. Іов (1992) [23], Л. Баженів (1993) [24], С. Копилов [25], Є. Сохацька [26] та інші. Вони зазначали, що Михайло Драй-Хмара, прийнявши запрошення ректора Кам'янець-Подільського державного українського університету І. Огієнка, з 15 липня 1918 р. обіймав посаду приват-доцента кафедри слов'янської філології, де читав слов'янознавство, церковнослов'янську мову, історію польської, сербської, чеської мов і літератур, інші курси, видав підручник «Слов'янознавство» (1920). Після захоплення міста більшовиками і реорганізацію університету на Інститут народної освіти Михайло Опанасович продовжував працювати в ІНО. Саме тут, у місті над Смотричем, Михайло Драй-Хмара почався як український поет, адже до цього він писав вірші російською мовою. Тут він друкував свої поезії та переклади в альманасі «Буяння», журналі «Нова думка», газеті «Червона правда». Першу збірку віршів «Молода весна» поет у 1922 р. здав до друку в Кам'янецьку філію Державного видавництва України, проте для неї забракло паперу. Саме тому його першою і єдиною прижиттєвою збіркою віршів є збірка «Проростень», до якої увійшли і твори кам'янецького періоду (*частково із неопублікованої збірки «Молода весна» — А. Т.*), і пізніші поетичні шедеври. Вона вийшла в Києві лише в 1926 р.

20 березня 1923 р. у Кам'янці-Подільському в Михайла та Ніни народилася донька Оксана. Михайло Опанасович був ідеальним батьком для своєї доньки, приділяючи їй багато ніжності й уваги. 4 листопада 1979 р., виступаючи на вечері, присвяченому М. Драй-Хмарі, Оксана Ашер у своїх «Спогадах про батька» зазначала: «...я зупинюся лише на духовному зв'язку, який існував між нами з мого раннього дитинства. Люблячи життя у всіх його відтінках, батько кохався і в дітях. Але судилося йому мати тільки одну дочку. Коли моя вихователька німкеня (Кароліна Ернестовна) приводила до нас групу дітей і було тоді багато радості і сміху, то він не раз казав, що хотів би, щоб усі ці діти були нації... Пригадую, Татуньо (так я його звала) приділяв мені дуже багато уваги і часу, незважаючи на велике перевантаження науково-педагогічною працею. Я любила забігати до батька в кабінет, [туди] манив мене глобус і велика, на всю стіну, мапа зі звірями всього світу, Тут, на канапі, ми разом подорожували... Татуньо заворожував мене своєю ерудицією, відкриваючи мені історію країн та їхню культуру... Навіть жахливі концентраційні табори Колими не перервали духовного зв'язку батька зі мною. Його філософія життя: бути суворим до себе і сміливо дивитися в майбутнє — це кредо у моєму житті... Напиши мені про мамусю, бо я довго не маю вістки від неї з Белебея. Як вона, бідненька, сумує одна серед башкирських степів. Докладно пиши про всіх наших і про Київ, бо ж я за ним тужу. Бувай здорова. Бажаю тобі всіх благ. Учись, будь вимоглива до себе, бо ти сирота. Твоя доля в твоїх руках. Татуньо» [27, с. 4].

Пізніше донька покійного поета Оксана Драй-Хмара-Ашер у своїй праці «Портрет Михайла Драй-Хмари» (1975) [28], яка «читається зі сльозами в очах, бо чи ж можна інакше її читати. Ось коротка цитата з неї: «У цих страхітливих останніх листах Драй-Хмара скаржився на нелюдські знущання над ним. Він уже не мав фізичної сили писати. На роботі — опухлий, знесилений падав, тоді його підвішували догори ногами і знову гнали в копальню чи «забой». Безумовно, все робилося, щоб убити цю прекрасну людину, мрійника ні в чому неповинного» [29]. Згадуючи батька, вона з любов'ю написала портрет батька: «Вище середнього зросту, з ясним волоссям і життєрадісним обличчям, з усмішкою білих зубів і замріяними сірими очима. Акуратність була його характеристичною рисою, — починаючи від рукописів та добре впорядкованої добірної бібліотеки й кінчаючи бездоганністю його одягу, — у всьому відчувався артистичний смак» [28].

Влітку 1923 р. учений, після чистки більшовиками професорсько-викладацького складу ІНО, був змушений повернутися до Києва, де викладав українську мову та літературу в медичному інституті, був співробітником лінгвістичної секції Всеукраїнської Академії Наук [30]. Дослідники, описуючи долю його родини, зазначають, що в червні 1937 р. Ніну Петрівну з малою Оксаною вислали із Києва в м. Белебей (Башкирія). Однак згодом їм удалося перебраться в США. Оксана Драй-Хмара-Ашер, закінчивши в 1967 р. аспірантуру Сорбонни (Париж) із ступенем доктора слов'янської літератури, стала дослідницею творчості свого батька Михайла Драй-Хмари [27; 28].

До проблематики дослідження життєвих шляхів і творчої спадщини поета зверталися й дослідники із середовища української діаспори. Так, подолянин Григорій Костюк на науковому засіданні літературознавчої секції Української Вільної Академії Наук у США зробив 6 грудня 1959 р. доповідь «Спогади про Миколу Зерова, Павла Филиповича і Михайла Драй-Хмару» [31].

На засіданні філологічної секції ювілейного наукового конгресу з відзначення сторіччя НТШ (1977) виступив Микола Степаненко, який, досліджуючи впливи і постать Григорія Сковороди в пореволюційній українській літературі, стверджував у своїй доповіді, що «15 поетів і 3 прозаїки писали свої твори під впливом Сковороди, між ними: П. Тичина, І. Дзюба, М. Бажан, Драй-Хмара, М. Рильський та інші» [32].

Заходами НТШ та УВАН 4 листопада 1979 р. у великій залі Українського Інституту Америки відбувся вечір із вшанування письменника і поета Михайла Драй-Хмари з нагоди появи книжки про його літературознавчу працю «З літературно-наукової спадщини». Вечір відкрив вступним словом Президент УВАН, професор д-р Юрій Шевельов [33; 34], який «висловив кілька думок про поетичну творчість Михайла Драй-Хмари» і зазначив, що в жовтні 1930 р. Драй-Хмара написав сонет «Чернігів», а на початку 1931 р. П. Тичина видав мініатюрну книжечку поезій «Чернігів». Потім Ю. Шевельов прочитав сонет Драй-Хмари «Чернігів», де відчувається «яскрава орієнтація на минуле, уболівання за минулим», натомість у Тичини, на думку вченого, «історії нема, підкреслюється сучасне». Саме тому, на «тлі

писань Павла Тичини ... можна краще зрозуміти творчість Михайла Драй-Хмари та інших неокласиків, для яких сучасне виникає з історії. Тичина відкидає історію... розрив між минулим і майбутнім — це трагедія, яку спіткала українська інтелігенція. В нормальних суспільствах сучасне впливає з минулого, а в тих божевільних роках (двадцятих-тридцятих) виросло трагічне протиставлення...» [5, с. 3]. На цьому ж вечорі із доповіддю «Про літературознавчу працю М. Драй-Хмари» виступив літературознавець, професор Григорій Костюк [33; 34], який «говорив про наукову працю Михайла Драй-Хмари, як ученого-славіста і літературознавця», наукові зацікавлення якого «не обмежувалися літературознавством, його цікавило слов'янознавство — слов'янські літератури і мови», серед його опублікованих праць найважливішими є монографія «Леся Українка. Життя і творчість» та статті — «Поема Лесі Українки «Віла-Посестра» на тлі сербського та українського епосу», «Роздуми про драму Лесі Українки — «Бояриня», «Іван Франко і Леся Українка» [5, с. 3]. Професор Василь Лев у доповіді «Поезія Михайла Драй-Хмари» [33; 34] «дав загальну характеристику групи поетів-неокласиків, до якої належав Драй-Хмара» і яка «ніколи не була оформлена організаційно чи програмово і творила тільки гурт мистців слова, справжніх поетів», які «шукали загальнолюдських тем і вважали, що українська культура має бути часткою загальноєвропейської». М. Драй-Хмара «багато перекладав поезій з німецької, італійської, французької, білоруської і російської мов», в його поезії «переважають інтимні і настроєво-пейзажні елементи». Професор закінчив свою доповідь твердженням, що хоча літературний доробок Михайла Драй-Хмари й невеликий, проте поета лише за два вірші — «Лебеді» та «І знов обвугленими сірниками», можна «ставити його серед найвидатніших українських поетів». Білоруський учений-літературознавець, професор Арон Адамович у своєму «короткому виступі говорив про переклади М. Драй-Хмари поезій білоруського поета Максима Багдановіча», поета-неокласика, який «найкраще умів передавати минуле» [5, с. 3]. Поетичні твори та уривки із щоденників читали відомі українські актори Лариса Кукрицька і Володимир Лисняк [33; 34]. Так, «Л. Кукрицька прочитала «Із записників М. Драй-Хмари» про П. Тичину, про відносини між «Гартом» і «Плугом», про ліквідацію ВАПЛІТЕ та ревізійну комісію на чолі з Озерським в Академії Наук, а В. Лисняк — сонети «Лебеді» і «Поділ», вірш «І знов обвугленими сірниками», уривок з поеми «Поворот», а також вірш «Пагоня» М. Багдановіча в перекладі Драй-Хмари з білоруського [5, с. 4]. Вечір закryw голова НТШ в Америці, професор д-р Ярослав Падох [33; 34], який нагадав присутнім, що у вересні 1979 р. «минуло дев'яносто років з дня народження Михайла Драй-Хмари» і сьогоднішній літературний вечір «яскраво показав, яку втрату понесла українська культура через передчасну смерть видатного українського вченого і поета у концентраційному таборі на Колими» [5, с. 4].

У своїй рецензії «Про нові видання» (1980) на працю Оксани Ашер «Літературний портрет М. Драй-Хмари» (1979, Записки

НТШ, під редакцією Г. Костюка, мистецьке оформлення відомого маляра П. Холодного-молодшого) Лука Луців писав, що «Михайло Драй-Хмара — це одна із тих незчисленних жертв, які шовіністична Московщина спричинила Україні, щоб легше панувати над нашою землею, позбавленою культурного проводу. М. Драй-Хмара — поет і науковець не займався політикою, але він був людиною, яка працювала для української вільної культури, і це було причиною його знищення більшовицькою владою. Ця літературно-наукова праця про М. Драй-Хмару свідчить вільному світу про те, «за що мордують людей у тій, комуністичній країні, яка реклямує себе як найбільше поступову і свободолобну державу». Подолянин Григорій Костюк даючи коротку оцінку наукової спадщини М. Драй-Хмари, зазначав, що «ні один сучасний дослідник і славіст не зможе обійтися без цих праць М. Драй-Хмари». У першій частині книги подано «три праці про Лесю Українку, одну про «Ів. Франка і Л. Українку» та розвідку «Генега Шевченкової поезії «У тієї Катерини хата на помості» (с. 31-268); у другій — «короткі статті про Павла Тичину, Янка Купалу, Василя Чумака, Максима Багдановіча, про приповідки та про словінського поета А. Качіча-Міюпіча» (с. 271-328); у третій — «Із записників М. Драй-Хмари», «Листи М. Драй-Хмари» (с. 331-400); наприкінці — коротку бібліографію (с. 401-407). Перевидані літературно критичні праці М. Драй-Хмари свідчать про те, що «їх автор був добрим знавцем слов'янських літератур і мав естетичне відчуття поетичних творів, що давало йому можливість (він же сам був неабияким поетом!) справедливо оцінювати твори авторів, про яких він писав. Ті, що цікавляться літературою, з приємністю читатимуть твори М. Драй-Хмари» [29].

У весняному сезоні публічних імпрез НТШ, 5 травня 1984 р., у домі Товариства відбулася конференція, присвячена 45-річчю смерті «члена славетного гурту киянських клясикив» Михайла Драй-Хмари, на якій з доповідями виступили професори Томас Бирд і Василь Лев, а також видавець листів Драй-Хмари зі заслання Роберт Спеллер та інші [35].

12 травня 1984 року заходами Управи НТШ у домі Товариства з приводу появи книжки Оксани Ашер «Letters from the Gulag» у видавництві Роберта Спеллера (Нью-Йорк) проведено присвячену видатному поетові-неокласику наукову імпрезу «Вечір Драй-Хмари», яку відкрив д-р Василь Калинович. З доповіддю «Слово про неокласиків» виступив професор В. Лев [36; 37], який «подав короткий нарис групи т. зв. українських неокласиків ХХ століття», яка «постала за зразком західноєвропейських модерністів-парнасців у протизагнорнодним літературним угрупованням у советській Україні, як «Гарт», «Плуг», «Вапльте», що «йшли по офіційній лінії соцреалізму і звели літературну творчість на низький рівень». Неокласики Микола Зеров, Максим Рильський, Павло Филипович, Михайло Драй-Хмара і Освальд Бурггардт (Юрій Клен) в протизагнорнодним їм «дали зразки високоякісної оригінальної і перекладної поезії» [38, с. 2]. Доповідь Ігоря Качуровського «До 45-річчя смерті Драй-Хмари» прочитав д-р Євген

Федоренко [36; 37], який «зупинився на важливих біографічних даних поета, які вплинули на його творчість, накреслив головні мотиви оригінальної творчості й назвав переклади поезій інших народів, мову яких Драй-Хмара знав дуже добре», адже був поліглотом. Загалом же він зазначив, що в листах поета із заслання на Колимі відображена «одна з жахливих картин переслідування і нищення української культури та її творців москалями» [38, с. 2]. Видавець Роберт Спеллер виступив із своїми роздумами «Чому я видрукував листи Драй-Хмари» [36; 37], в яких підкреслив «вагу видань книжок про українську культуру англійською мовою, щоб познайомлювати англомовний світ з Україною, її історією, культурою, літературою і, зокрема, ширити правду про сучасну Україну і її численну еміграцію... про мартирологію української культури і її творців під советами» [38, с. 2]. Після закінчення доповідей професор Ярослав Падох подякував учасникам вечора і запросив «учасників вечора на перекуску, приготувану проф. О. Ашер і д-р Іриною Падох. Тут присутні провели на розмовах довший час» [38, с. 3].

Нині досить часто явище, що «твори померлих батьків видають та популяризують їхні власні діти або інші члени родини», адже з «творами наших письменників, яких знищила в двадцятих роках московська м'ясорубка дуже трудно, бо, нищивши їх тотально, конфіскували і їхні твори, щоб від них і сліду не залишилося, або ж окупанти беруть їх по своїх поліційних сховищах, до яких неможливо добути». Для сучасних науковців дуже цінним є те, що «вціліла дружина, донька чи сини, захопивши з собою на еміграціїне повевіряння рукописи чи малярські твори, після деякого протягу часу, коли важка праця вможливить їм видати ці цінності власними коштами, — віддають їх у руки читачеві». Словами вдячності «сповняються наші серця до... Оксани Драй-Хмари-Ашер, яка не лише видала твори свого батька, спопуляризувала їх шляхом докторської дисертації в славетній Сорбонні, але ще й домоглася перекладу його поезій на французьку мову...». Завдяки такому подвигу, «сьогодні український читач і дослідник, а то й неукраїнський дослідник літератур Сходу Європи, може завдяки жертвенній дочці» повноцінно знайомитись з творчою спадщиною Михайла Драй-Хмари [39], чие життя і творчість пов'язані з Поділлям.

У 1983 р. американське видавництво Роберт Спеллер і Сини (Нью-Йорк) видрукувало працю професора д-ра Оксани Драй-Хмари-Ашер «Letters From the Gulag» («Листи з ГУЛагу») на англійській мові, в якій вона подає матеріали та листи свого батька, видатного поета-неокласика і поліглота, Михайла Драй-Хмари. Автор накреслила «його творчий портрет та поміщує про нього розповідь її матері, дружини М. Драй-Хмари». Загалом же, темою дослідження «є життєвий шлях М. Драй-Хмари, характеристика його творчості та його листи, що він їх пересилав із заслання з Колими своїй дружині та дочці, аж доки не постигла його там смерть». Збігнев Бжежинський, колишній головний дорадник президента США Джиммі Картера, про листи Драй-Хмари висловився:

«...Не можна читати цих листів без бездонного почуття обурення і смутку. Ця книжка додає до історії совєтської системи дуже потрібний людський вимір — і це збагачує наше розуміння того, що ця система чинить людям, які живуть під її ярмом» [40].

Важливо зазначити, що дочка поета не тільки видала працю про свого батька, але й проводила значну роботу щодо популяризації його творчості в середовищі української діаспори. Активну участь у цих заходах брала і «дружина покійного поета — Ніна» [41]. Загалом же, його родина «багато зробила для збереження і вивчення поетової спадщини».

Так, 24 лютого 1974 р. відбулося засідання літературознавчої секції УВАН, яке відкрив професор Г. Костюк, коротко окресливши постать видатного українського ученого-філолога і поета, єдиного славіста серед неокласиків Михайла Драй-Хмари. Далі із доповіддю «Теми в поезії М. Драй-Хмари» виступила Оксана Драй-Хмара-Ашер, яка відзначила, що його символізм «і неоклясичні та фольклорні елементи виразно виступають у темах, трактованих поетом. Його поезія глибоко просякнена душевний станом поета та особистими почуттями. Його розуміння світу базується на настроях, а не на рівновазі, як у класиків. Нахил до класицизму, пластичної нерухомості форми не характерні для його поезії; навпаки, вона виразно драматична. Як символіст, він концентрується на звуці, образі і символі. Поет відчуває себе духовним провісником, що озивається здалека до іншої душі. Його поезія тісно зв'язана з сучасним життям на Україні, вона не репрезентує книжного характеру та ерудиції української «неокласичної» поезії. Драй-Хмара звертається до своєї країни з пристрасстю і екзальтацією. Трагічна доля України у нього пов'язані з культурним ренесансом, і тому він приймає руйнівницьку силу Революції, вірячи у відродження України. Глибока естетична чутливість і гострий критичний сенс доводять його до духової кризи». Головними в його поезії є — тема природи в період символізму («Мені сниться: я знову в Поділах», 1926), тема природи у дитячому світогляді («За водою зозуля кує», 1921), тема осені («Серпневий прохолонув вар», 1923), тема природи в «неоклясичних віршах» («На прою стає холодний ранок», 1920), інші теми в «неокласичній» поезії (вірш, присвячений пам'яті Сергея Єсеніна, 1926), тема України і Революції («Шехерезада», 1925), тема України і краса її степів (поема «Поворот», 1922-1927), тема поетової любови до своєї країни і свого народу («Від болю сонце скорчилось і в'яне», 1934), сонети з темою історії України («Київ» і «Чернігів», 1930; «Поділ», 1936), фольклорні теми («І знову обвугленими сирниками», 1935), неукраїнські теми («Еспанська баяда», 1934), тема інтимного життя поета (сонат «Вікторія Регія», 1930), теми, натхненні життям поета у Києві («Симфонія», 1934), тема поетичного розвитку Драй-Хмари («Друге народження», 1935). Тематичний аналіз поезії Драй-Хмари, дав змогу зробити висновок, що символізм та певні «неоклясичні» та фольклорні елементи ясно виступають у його поезіях. Теми його поезій розвивались рівнобіжно з його духовним розвитком і тематична аналіза допомагає зрозуміти розвиток

душі поета». Наприкінці засідання секції відома актриса, «мистець слова, Рома Шуган, талановито прочитала кілька поезій Михайла Драй-Хмари, що ілюстрували доповідь» [4].

4 квітня 1974 р. Оксана Драй-Хмара-Ашер виступила на «закінчення циклу гостинних викладів» з нагоди «25-річчя Департаменту Славістики Манітобського університету (Вінніпег)» із доповіддю про свого батька, видатного поета-неокласика й ученого Михайла Драй-Хмару, де «подала (в англійській мові) життєпис Драй-Хмари, а описля (в українській) аналізу тематики його подій». Після доповіді відбулася жива дискусія за участю знаних дослідників, професорів Я. Рудницького, О. Кравченко, Г. Вібе та інших. Важливо зауважити, що «Департамент Славістики прийняв до друку більшу працю д-ра Ашер про Драй-Хмару у французькій мові», яку планує видати наприкінці 1974 р. [42].

1 лютого 1975 р. відбулося наукове засідання літературознавчої секції УВАН, яке вступним словом відкрив професор Г. Костюк, а з доповіддю «Портрет Михайла Драй-Хмари» виступила Оксана Драй-Хмара-Ашер [43].

18 березня 1978 р. професор Г. Костюк відкрив наукове засідання літературно-мовознавчої секції УВАН, на якому свою доповідь «Гроно п'ятірне нездоланих співців – Драй-Хмара «Лебеді» прочитала Оксана Ашер, а вірші поета читала відома актриса Ольга Шуган [44; 45].

Оксана Драй-Хмара-Ашер виступила 4 листопада 1979 р. із доповіддю «Спогади про Батька» на влаштованому НТШ та УВАН в Українського Інституту Америки вечорі вшанування українського вченого, філолога, письменника і поета Михайла Драй-Хмари з нагоди появи його книжки «З літературно-наукової спадщини» [33; 34], яку видало НТШ, під загальною редакцією та передмовою – професора Г. Костюка, а статтю «Портрет Драй-Хмари» та бібліографію підготувала Оксана Ашер, яка у своїх спогадах розповіла, що «була завжди духовно близька до батька. Він учив її писати вірші, підбирати потрібні слова. Вони любили разом мандрувати, багато розмовляли. Навіть жахлива Колима... не перервала зв'язку...». У листі від 9 листопада 1938 р., він писав: «Напиши мені про себе, як ти живеш, як себе почуваєш, що читаєш, граєш, яких маєш знайомих, з ким дружиш, яке в тебе коло зацікавлень. Напиши мені, що з моїми книжками, а особливо з рукописами. Бережи їх, дорога, як свій зір, бо багато з них не були, в друзі й якщо пропадуть, то пропадуть безслідно і назавжди...» [5, с. 3].

29 травня – 1 червня 1980 р. відбувся п'ятий з'їзд Постійної Конференції Українських студій (ПКУС), організованих в 1976 р. як самостійна Інституція під покровом Українського Наукового Інституту при Гарвардському Університеті (УНІГУ). «Конференція вспіла проробити таки досить значну працю у ділянці українських студій відбуттям п'ятьох річних з'їздів, виданням своїх організаційних бюлетенів та підготовкою до друку окремих доповідей». Голова Конференції, професор Д. Штогрин, відкриваючи з'їзд, підкреслив, що «ПКУС являється одним з потрібних засобів розвитку многогранних українських студій у вільному світі; за п'ять років ця інституція не лише здобула собі громадянство в українському науково-

му світі, але й стала респектованою ув англomовних високошкільних колах, за апробатою яких більшість з нас і бере участь у її нарадах. І нарешті найголовніше — ПКУС стала форумом обміну думок у різних ділянках українських студій та дослідів в українських питаннях, думок, висловлених лише і тільки українською мовою...» Саме на зазідання найбільшої мовно-літературної сесії з'їзду д-р О. Ашер прочитала свою доповідь «Про поетичну мову М. Драй-Хмари» [46].

17 квітня 1981 р. у приміщенні Літературно-мистецького Клубу в Нью-Йорку відбувся вечір, присвячений світлій пам'яті поета і вченого Михайла Драй-Хмари, на якому була присутня дружина покійного поета — Ніна. Із словом про життя і творчість поета виступила його дочка д-р Оксана Ашер. Твори поета мистецьки прочитала знана актриса Рома Шуган, крім того в музичній частині вечора виступила оперова співачка Марта Кокольська-Мусійчук при фортеп'яновому супроводі Ігоря Соневицького [41].

У рамках весняного сезону публічних конференцій НТШ у будівлі Товариства 5 травня 1984 р. відбулася, за участю д-р Оксани Драй-Хмари-Ашер, конференція, присвячена 45-річчю смерті члена славетного гурту київських класиків Михайла Драй-Хмари [35]. Крім того, 12 травня у рамках цих публічних конференцій НТШ відбувся «Вечір Драй-Хмари», присвячений видатному поетові-неокласику, на якому професор Оксана Драй-Хмара-Ашер прочитала для українського громадянства свої «Спомини про батька» [36; 37], в яких «накреслила цікаві біографічні факти з життя поета, його родове походження, його освіту і незвичайний дар вивчання чужих мов. Розповіла про його арештування в 1935 році і заслання на Колиму, де і закінчив він мученицьке життя 19-го січня 1939 року. Про його перебування на засланні прочитала кілька листів, з яких віє тугою за волею, за родиною, рідним краєм, Києвом...» [38, с. 2-3].

Професор Оксана Драй-Хмара-Ашер не тільки брала участь у різних імпрезах, але й відвідала видавництво «Свобода» (Джерзі Ситі), де виступила перед колективом редакції і «з великим піетизмом розповіла про свого батька поета-неоклясика Михайла Драй-Хмару, — вченого, поліглотта та професора-інституту Народної Освіти в Києві... одного із «п'ятірного грона» поетів-неоклясиків, творчість яких, wraz із іншими письменниками і поетами тих років, визначила ренесанс тодішньої української літератури». Гостя оповідала про свого «безталанного, але талановитого батька, про трагедію цієї творчої людини — поета, який серед холоду і голоду, майже до останку свого життя не покидав пера, а пробував писати поезії, пробував читати французькі і німецькі книжки, пробував нарешті завершити свою працю про Данте, про що й власне говорять листи Драй-Хмари до дружини Ніни і дочки Оксани», уривки з яких опублікував у Мюнхені в 1947 р. Юрій Клен у «Спогади про неокласиків» [47, с. 1]. З великим болем і сарказмом прокоментувала Оксана Драй-Хмара-Ашер літературного советського критика Крижанівського, який писав, що «українська преса на еміграції хоче собі присвоїти неоклясиків, і поміж ними М. Драй-Хмару, а він наш і ми мусимо відгукнутись... Творчість Драй-Хмари як струмінь впадала в річище советської літератури і тільки нещасли-

ві обставини 30-их років не дали йому дійти до своєї мети». Але критик чомусь «забув» написати, що «М. Драй-Хмара був на засланні і загинув в концентраційному таборі» [47, с. 4] «гуманного більшовицького режиму». На закінчення вона «поінформувала редакторів про книжку, яка вийшла в минулому році в перекладі на англійську мову п. з. «Letters from the Gulag» («Листи з ГУЛагу») [47, с. 1].

Заходом Товариства українсько-канадських професіоналістів та підприємців у Монреалі, Українського літературно-мистецького клубу та Клубу українських студентів при університеті Конкордія, 4 жовтня 1984 р., у приміщеннях університету відбувся літературний вечір, який відкрила Голова Товариства УКІП Зорянна Гриценко-Лугова. Вона привітала і представила Оксану Драй-Хмару-Ашер, подала для присутніх її біографічні дані, зосередивши увагу на тому, що вона недавно видала нову книжку про свого батька поета Михайла Драй-Хмару «Letters From the Gulag». Авторка цікаво розповіла про свого батька, зачитала декілька частин із нової книжки, опісля відбулася дискусія, «купила книжок та підписування їх авторкою» [48].

Для українського громадянства Нью-Йорку НТШ влаштувало 19 квітня 1986 р. «Вечір неокласиків: Миколи Зерова, Павла Филиповича і Михайла Драй-Хмари», в якому взяли участь професори Василь Лев і Оксана Драй-Хмара-Ашер [49].

Об'єднання Українців Вашингтону (голова Євген Іванців) влаштувало 14 березня 1987 р. літературний вечір, присвячений визначному українському поетові-неокласику Михайлу Драй-Хмарі. Вечір відкрила культурно-освітня референт Управи Об'єднання Аня Дидик, яка представила доньку Драй-Хмари Оксану Ашер і мистця слова Миколу Француженка. Оксана Драй-Хмара-Ашер «розповіла про життєвий шлях свого батька і його вклад в українську культуру, який він зробив як поет, перекладач творів іноземних літератур, учений мовознавець і педагог», переклади якого «були цінним вкладом в культурне життя України. Однак його плідну працю обірвав терор сталінських опричників, які в 30-их роках знищили квіт української інтелігенції». Потім Микола Француженко «передав по-мистецьки кілька поезій Драй-Хмари. Листи поета, повні розпачі і безнадії, зробили на слухачів глибоке враження. Закриваючи вечір, який був повчальною, культурною імпрезою, Аня Дидик подякувала виконавцям за їх вклад, а присутнім, яких було майже 40, за участь і запросила всіх до столу, багатого на різні смачні речі. Для присутніх це була добра нагода познайомитись з гостею і поговорити про різні справи» [30].

З нагоди 50-тих роковин заслання до концтабору і трагічної загибелі на Колімі українського поета і ученого Михайла Драй-Хмари 21 червня 1987 р. в українській православній церкві св. Володимира в Нью-Йорку відбулася панахида за спокій Його душі. Того ж дня у нижній залі церкви Оксана Драй-Хмара-Ашер виголосила для «Парафіян і Прихожан катедри» та всього українського громадянства «доповідь про свого Батька й інших кийських поетів-неокласиків, яких замордувала Москва». Вступне слово до доповіді зробила Надія Світлична [50].

Для українського громадянства Нью-Йорку УВАН та НТШ влаштувало 29 жовтня 1989 р. у приміщенні УВАН наукову кон-

ференцію присвячену 100-річчю з дня народження ученого-поета Михайла Драй-Хмари, яку відкрив професор Василь Омельченко, а вступне слово виголосив професор Василь Лев. З науковою доповіддю «Символ і дійсність — образ України у творчості Михайла Драй-Хмари» виступив професор Леонід Рудницький, «Праці Михайла Драй-Хмари про Лесю Українку» — професор Петро Одарченко, «Поетична мова Михайла Драй-Хмари» — д-р Оксана Драй-Хмара-Ашер. Конференцію закрав д-р Ярослав Падох [51; 52].

На жаль, слова знаного письменника, літературознавця і професора Г. Костюка про те, що «літературна спадщина українських поетів-неокласиків ще недостатньо вивчена» й досі є актуальними, перед сучасними українськими літературознавцями ще багато роботи [4].

Враховуючи значення для сучасних українських дослідників маловідомих статей науковців української діаспори про поета-неокласика Михайла Драй-Хмару та його родину — О. Ашер «Спогади про батька...» [27], «В. Л.» «Вечір, присвячений поетові Драй Хмарі» [38], Л. Дражевської «Творчість репресованого поета Михайла Драй-Хмари — доповідь його доньки в УВАН у ЗСА» [4] та «Вечір, присвячений М. Драй-Хмарі...» [5], Л. Луціва «Про нові видання» [29], «Л. К.» «Дочка не забуває про батька» [47], «Літературний вечір М. Драй-Хмари у Вашингтоні» [30], поданих на сторінках часопису «Свобода» (Нью-Йорк), і з метою введення їх у науковий обіг та надання можливостей широкому колу істориків і краєзнавців використовувати їх у своїх дослідженнях, вони подаються повністю **із збереженням стилю авторів** [вид моє — А. Т.]

ДОДАТКИ

Дражевська Л.

Творчість репресованого поета Михайла Драй-Хмари — доповідь його доньки в УВАН у ЗСА [4]

Д-р Оксана Драй-Хмара Ашер доповідала на літературознавчій секції УВАН у ЗСА 24 лютого ц. р. про «Теми в поезії М. Драй-Хмари». Конференцію відкрив проф. Григорій Костюк, коротко окресливши постать Михайла Панасовича Драй-Хмари, видатного українського ученого-філолога і поета, єдиного славіста серед неокласиків. Заарештований комуністичною владою 1935 р. та загинув на далекій Колімі наприкінці 1938 чи на початку 1939 року. Родина його — дружина Ніна Дмитрівна (що була присутня на конференції) і дочка, д-р Оксана Драй-Хмара Ашер, багато зробила для збереження і вивчення поетової спадщини. Зокрема накладом дружини вийшла 1960 р. книжка, поезій Драй-Хмари.

Проф. Костюк представив доповідачку, що закінчила Колумбійський університет, де дістала ступінь магістра, а пізніше дістала докторат у Сорбоні, де захистила дисертацію «Михайло Драй-Хмара і українська неокласична школа». Д-р Драй-Хмара Ашер є автором ряду публікацій, перекладачка і поет.

Резюме доповіді д-ра Драй-Хмари Ашер

Символізм Михайла Драй-Хмари і неокласичні та фолкльорні елементи виразно виступають у темах, трактованих поетом. Його по-

езія глибоко просякнена душевним станом поета та особистими почуваннями. Його розуміння світу базується на настроях, а не на рівновазі, як у класиків. Нахил до класицизму, пластичної нерухомості форми не характерні для його поезії; навпаки, вона виразно драматична. Як символіст, він концентрується на звуці, образів і символі. Поет відчуває себе духовним провісником, що озивається здалека до іншої душі. Його поезія тісно зв'язана з сучасним життям на Україні, вона не репрезентує книжного характеру та ерудиції української «неокласичної» поезії. Драй-Хмара звертається до своєї країни з пристрасстю і екзальтацією. Трагічна доля України у нього пов'язані з культурним ренесансом, і тому він приймає руйнівну силу Революції, вірячи у відродження України. Глибока естетична чутливість і гострий критичний сенс доводять його до духовної кризи.

1. Тема природи в період символізму. Інтимне споріднення з силами природи яскравіше в поезії «Мені сниться: я знову в Поділах» (1926). Малюнок гарячого літнього дня переплітається з душевним станом поета: особисті емоції захоплюють увагу Драй-Хмари далеко більше, ніж об'єктивний опис літнього дня.

2. Тема природи у дитячому світогляді. В поезії «За водою зозуля кує» (1921) спогади з дитинства пов'язані з описом клечальної неділі. Ясність дня, забарвленого легким смутком, творять атмосферу цього вірша, в якому поет то утотожнює себе з дитиною, то вертається до сучасності.

3. Тема осені. Поет особливо любив ранню осінь, яка викликала у нього ніжний сум («мій сум, що восени росте»), і він оспівував її, як час мирної тиші, час і мрій. В поезії «Серпневий прохолоднув вар» (1923) об'єктивний огляд серпневого вечора переривається особистими рефлексіями про болюче минуле, що для читача лишається загадкою.

4. Тема природи в «неокласичних віршах». Між поезіями, пов'язаними з природою, є також і «неокласичні» вірші з чисто описовими картинами, як напр. «На прю стає холодний ранок» (1920).

5. Інші теми в «неокласичній» поезії. Вірш, присвячений пам'яті Сергія Єсеніна (1926), можна віднести до «неокласичного» стало.

6. Тема України і Революції. До групи поезій з темою Революції належить одна з найблискучіших символічних поезій Драй-Хмари з циклу «Шехерезада» (1925). Поезія по вінця наповнена сильними емоціями і дуже безпосередня, тому читач сприймає її теж спонтанно.

7. Тема України і краса її степів. У другій половині найбільшої символічної поеми «Поворот» (1922-27) поет досконало змальовує пейзажі безмежного степу. Споглядання бездонного неба і відчуження його вічності поєднуються у поетові з почуттям самотності.

8. Тема поетової любові до своєї країни і свого народу. Сюди належить надзвичайна поезія, що вражає читача своїми сильними почуттями: «Від болю сонце скорчилось і в'яне». Це рефлексія на трагічні події 1934 року, коли група українських письменників була розстріляна НКВД.

9. Сонети з темою історії України. Славне минуле України описано в трьох сонетах: «Київ» (1930), «Чернігів» (1930) і «Поділ» (1936).

Ці сонети вражають кольоритним багатством. У сонеті «Київ» поетові ввижаються старовинні церква та їхні барокові бані, вчувається радісний дзвін, і в його уяві постають «червоні коні» в нестримному бігові.

10. Фолклорні теми. Характерним для поезії Драй-Хмари був великий вплив не неї українського фолклору, що відрізняло її від поезії інших українських поетів. Але фолклорний матеріал цілком змінювався в новій концепції поета. Вплив української пісні можна знайти в останньому вірші Драй-Хмари «І знову обвугленими сірниками», написаному в Лук'янівській в'язниці у Києві (1935). Ця поезія з трагічною темою прекрасна з артистичного боку.

11. Неукраїнські теми. Символічна «Еспанська баляда» (1934) блискуче змальовує боротьбу бика з матадором. У цьому вірші поет ніби передбачив майбутню громадянську війну в Еспанії, що незабаром вибухла. Беручи мотивом для своєї поезії бій з биком, поет створив ілюзорну боротьбу двох сил у повстанні в Еспанії.

12. Тема інтимного життя поета. В сонаті «Вікторія Регія» (1930) поет порівнює три періоди свого поетичного розвитку в бурхливих пореволюційні роки з трьома змінами кольору квітки Вікторія Регія, що цвіте три ночі.

13. Теми, натхнені життям поета у Києві. Мелодіями поезії «Симфонія» (1934) читач переноситься у світ барв і звукових вражень, у фантастичний світ, так чудово репрезентований поетом. Забувається реальність, і читач беззастережно сприймає поетичні символи поета.

14. Тема поетичного розвитку Драй-Хмари. Поезія «Друге народження» (1935) показує шлях поетичного розвитку Драй-Хмари: він дійшов до того пункту, що може судити все те, що раніше написав, перед тим, як змінити свій напрямок і вибрати нову творчу путь. Це сповідь поета, що розкриває болісну боротьбу в його душі, його муки, його останню надію на життя.

Тематична аналіза поезії Драй-Хмари дає змогу зробити висновок, що символізм та певні «неоклясичні» та фолклорні елементи ясно виступають у його поезіях. Теми його поезій розвивались рівнобіжно з його духовним розвитком і тематична аналіза допомагає зрозуміти розвиток душі поета.

Виступ артистки Роми Шуган

Мистець слова, Рома Шуган, талановито прочитала кілька, поезій Михайла Драй-Хмари, що ілюстрували доповідь. У артистки почувується добра школа і уміння передати підтекст поезій.

Закриваючи конференцію, проф. Костюк зазначив, що доповідь д-ра Драй-Хмари Ашер була майстерно побудована, акцентуючи теми творчості поета. Треба визнати, що літературна спадщина українських поетів-неоклясиків що недостатньо вивчена. Перед літературознавцями багато роботи.

Оксана Ашер Спогади про батька

(Слово на Вечері, присвяченому М. Драй-Хмарі, який відбувся 4-го листопада 1979 р. в Нью-Йорку) [27].

Сьогодні, у своїх спогадах про батька, я зупинюся лише на духовному зв'язку, який існував між нами з мого раннього дитинства.

Люблячи життя у всіх його відтінках, батько кохався і в дітях. Але судилося йому мати тільки одну дочку.

Коли моя вихователька німкеня (Кароліна Ернестовна) приводила до нас групуку дітей і було тоді багато радості і сміху, то він не раз казав, що хотів би, щоб усі ці діти були наші.

Відома українська діячка і письменниця Людмила Старицька-Черняхівська, яка була другом нашої родини, говорила, що такої уваги і ніжності до дитини, як у Драй-Хмари, вона у своєму житті не бачила.

Дійсно, як пригадую, Татуньо (так я його звала) приділяв мені дуже багато уваги і часу, незважаючи на велике перевантаження науково-педагогічною працею. Я любила забігати до батька в кабінет, манив мене глобус і велика, на всю стіну, мапа зі звірями всього світу, Тут, на каналі, ми разом подорожували... Татуньо заворожував мене своєю ерудицією, відкриваючи мені історію країн та їхню культуру. Пам'ятаю початок одного мого дитячого вірша:

«Татуню, маєш вільну
годину?
Всміхнувся... і ось за
хвилину
перед нами бурхливе,
Чорне море...

Улітку ми звичайно подорожували: батько любив лагідну красу запашного Криму і велич Кавказу. В Гурзуфі ми щодня рано-вранці брали човна і запливали далеко в море. Одного такого ранку нас оточила зграя дельфінів. Була це неприємна несподіванка (човен був ненадійний), та ми не втратили рівноваги. Татуньо продовжував гребти, і ми почали голосно співати українських пісень. Батько навчив мене багатьох народних пісень, записаних або Квіткою з голосу Лесі Українки, або за Леонтовичем. Співали ми і про Байду, і про Бондарівну. Особливо улюбленою була пісня «Ой хмелю, мій хмелю, хмелю зелененький»...

Взимку, через мої дитячі хвороби, я жила в якомусь химерному світі, цікавило все нереальне, нездійсниме...

Завжди нетерпляче чекала я повернення батька увечері додому. Він любив приносити щось солодкого (тістечка, халву...), а я для нього готувала віршик. Та був він суворим критиком. Пригадую, один вірш йому сподобався. У ньому відбувалася розмова польових квіток з вітровієм. «Зовсім, зовсім тичинівський вірш!» — зауважив Татуньо, а і тоді Тичини ще не знала. Батько заохочував мене писати влітку щоденники та учив техніці віршування, про що він писав мені в листі білим віршем, датованому липнем 1934 року.

Багато тем — аби була
охота
писати! Це —
найголовніша річ.

Ну, а як є таке святе
Бажання
то обміркуй одну цікаву
тему,
і в образах собі це уяви,
щоб вона, немов жива
постала
перед твоїм зірким
духовим оком.
І коли ти живе це все
уздриш.
Міркуй, яким добірним
влучним словом
віддати мисль, чи образ
бо слова —
мов камінці ті
різнокольорові,
що їх колись любила ти
збирати
на берегах Гурзуфа, Ялти,
Сочі:
те гостре, те безбарвне,
як вода,
те лащиться, мов гожий
панський цуцик,
те жалиться, як кропива,
те запашне, неначе
кримський персик,
а те смердить, як
розбовток в яєшні.

В оригіналі перекладів двох рун нового запису з фінського епосу «Калевала», — «Народження та одруження Ільмарінена» та «Ільмарінен і Смерть» — знаходимо місця, відмічені червоним олівцем з датою і заміткою Драй-Хмари: «переклад Оксаночки», як, наприклад, така строфа, записана 10-го квітня 1935 року:

Так знайшли залізну
скриню
серед моря — океану
із води її дістали,
привезли на берег моря.

Навіть жахливі концентраційні табори Колими не перервали духовного зв'язку батька зі мною, його філософія життя: бути суворим до себе і сміливо дивитися в майбутнє — це кредо у моєму житті.

Кілька трагічних листів батька пропали, а тому останнім листом його залишається лист до мене, датований 9-го листопада 1938 року. Незважаючи на сувору цензуру, яка вимагала російської мови в листах, листи з заслання до мене були писані виключно українською мовою.

Дозволю собі процитувати кілька уривків з цих двох листів:
6 липня 1938. Утіная.

...відповідаю на твого листа, писаного 3 квітня ц. р. Він такий щирий і по-дитячому цікавий. В ньому багато поетичних спостережень і тонкого відчуття природи. Тому тебе, доню, так цікавить географія. Мушу признатися, то я теж завжди цікавився цією наукою і - хай не здається тобі це дивним — цікавлюся і тепер, навіть більше, ніж раніш. Пригадую, що, будвши колегіятом першого класу, писав твір на вільну тему. І про що ти думаєш, я писав? Про Гімалайські гори. Я про них майже нічого не знав, або знав дуже мало, напевне, не більше, ніж розповідається про них в підручниках географії, а все ж таки наважився писати. Це була чиста фантастика, підогрівана нестерпним любовним потягом до екзотичної, в цьому разі, до індійської природи.

...Коли я бутарю (протираю біжучу воду з пороною, де є метал, і дивлюся на Захід), то часто згадую тебе. Мої думки теж завжди витають коло тебе. Ти мрієш про той день, коли ми зустрінемось і будемо всі троє разом і до тебе вернеться щасливе дитинство, — а я вже ні про що не мрію, бо нічого сенько не знаю. Отак, як борозенний від, устромив свою шию в ярмо і тягну скільки хватає сили. Нема коли й мріяти про такі тендітні речі, за які згадуєш ти.

...Вірші твої мене дуже цікавлять, і я дуже хотів би їх почитати. Як у тебе з технікою? Ямба від хорєя відрізняєш? Шкода, що я не з тобою — я з любов'ю вчив би тебе тонкої штуки віршування».

9 листопада 1938р. (цей лист був написаний за два місяці до смерті батька).

«Моя люба, моя ненаглядна, моя хороша, моя незрівнянна Оксаночко, як я тужу за тобою, як я хочу тебе бачити, розмовляти з тобою, слухати твою музику, твої поезії, твій сміх.

Напиши мені про себе, дорога, як ти живеш, як себе почуваєш, що читаєш, яких маєш знайомих, з ким дружиш, яке в тебе коло зацікавлень.

Напиши мені, що з моїми книжками, а особливо з рукописами. Бережи їх, дорога, як свій зір, бо багато з них не були в друці й якщо пропадуть, то пропадуть безслідно і назавжди.

Напиши мені про мамусю, бо я довго не маю вістки від неї з Белебея. Як вона, бідненька, сумує одна серед башкирських степів. Докладно пиши про всіх наших і про Київ, бо ж я за ним тужу.

Бувай здорова. Бажаю тобі всіх благ. Учись, будь вимоглива до себе, бо ти сирота.

Твоя доля в твоїх руках.
Татуньо».

Дражевська Л.

Вечір, присвячений М. Драй-Хмарі

(Відбувся 4 листопада ц. р. в Нью Йорку) [5]

Українська Вільна Академія Наук у ЗСА і Наукове Товариство імени Шевченка в Америці спільно влаштували вечір з нагоди появи книжки «З літературної спадщини» Михайла Драй-Хмари, українського вченого, філолога і поета. Книжку видало НТШ, загальна

редакція та передмова — проф. Григорія Костюка, стаття «Портрет Драй-Хмари» та бібліографії — Оксани Ашер.

Вечір відкрив Президент Української Вільної Академії Наук, професор Юрій Шевельов, який висловив кілька думок про поетичну творчість Михайла Драй-Хмари. Він нагадав, що в жовтні 1930 року Драй-Хмара написав сонет під назвою «Чернігів». На початку 1931 року вийшла мініатюрна книжечка поезій Павла Тичини, теж під назвою «Чернігів». Очевидно обидва поети написали свої поезії одночасно.

Юрій Шевельов прочитав сонет Драй-Хмари «Чернігів», де відчувається яскрава орієнтація на минуле, убоління за минулим:

Чернігове, за смілого Мстислава
на Сівері ти голосно гримів,
змагаючись із містом Ярослава, —
та гомін той заглух у млі віків.
Коли ж Руїна надійшла кривава.
і Київ у борні, як вир, кипів,
ховався в затишку монастирів,
ти, господарячи, — яка неслава!
А нині ти над тихою Десною
зорієш золотом князівських бань,
укрившись ярою садовоною.
Тепер уже не станеш ти до бою,
не потечеш до литвина на брань:
тяжить Могила Чорна над тобою?

Натомість у книжці Павла Тичини — «Чернігів» - історії нема, підкреслюється сучасне, як от: «шлюзуємось, в усі знання узуємось»... або: «Прокладаємо, ріжем, ламаєм — ні жалю, ані жалощів нема, бо це ж сплюндрованість сама».

Очевидно, ні Тичина не читав сонету Драй-Хмари «Чернігів», ні Драй-Хмара не читав Тичини, але кращої полеміки не можна уявити.

На тлі писань Павла Тичини, — сказав професор Шевельов, — можна краще зрозуміти творчість Михайла Драй-Хмари та інших неокласиків, для яких сучасне виникає з історії. Тичина відкидає історію. Із зіставлення «Чернігова» Драй-Хмари із «Черніговим» Тичини можна зрозуміти, чому советська критика так суворо ставилась до неокласиків, до їх обернености до минулого і в стилі, і в змісті. Натомість Тичина зухвало експериментував, не лишаючи каменя на камені.

«Хто ж мав історичну рацію? - спитав професор Шевельов. - Тичина чи Драй-Хмара». Цей розрив між минулим і майбутнім — це трагедія, яку спіткала українська інтелігенція. В нормальних суспільствах сучасне впливає з минулого, а в тих божевільних роках (двадцятих-тридцятих) виросло трагічне протиставлення...

Літературознавець Григорій Костюк говорив про наукову працю Михайла Драй-Хмари, як ученого-славіста і літературознавця. Він учився в Київському університеті, де почав наукову працю ще студентом у семінарі під керівництвом видатного ученого, професора Володимира Перетца. Наукові зацікавлення Драй-Хмари не об-

межувалися літературознавством, його цікавило слов'янознавство — слов'янські літератури і мови.

Після закінчення Київського університету Михайло Драй-Хмара був залишений при університеті для підготовки до професорського звання. Як професорський стипендіант, перебував у Петроградському університеті, працюючи під керівництвом академіка Алексея Шахматова. У травні 1917 року Драй-Хмара повернувся до Києва, щоб узяти участь у праці для національного відродження українського народу. 1918 року виїхав до Кам'янець-Подільського, куди його запросили на посаду доцента катедри загального слов'янознавства при першому українському університеті. 1923 року Михайло Драй-Хмара повернувся до Києва. Працював в Українській Академії Наук, де очолював відділ слов'янознавства, і викладав у кількох інститутах.

Михайло Драй-Хмара опублікував ряд праць з літературознавства, найважливіші такі: монографія — «Леся Українка. Життя і творчість»; статті — «Поема Лесі Українки «Віла-Посестра» на тлі сербського та українського епосу»; «Роздуми про драму Лесі Українки — «Бояриня»; «Іван Франко і Леся Українка».

Професор Василь Лев зробив доповідь: «Поезія Михайла Драй-Хмари». Він дав загальну характеристику групи поетів-неокласиків, до якої належав Драй-Хмара. Ця група ніколи не була оформлена організаційно чи програмово і творила тільки гурт мистців слова, справжніх поетів. Їх творчість була антифолклорна, вони шукали загальнолюдських тем і вважали, що українська культура має бути часткою загальноєвропейської.

У поезії Драй-Хмари переважають інтимні і настроєво-пейзажні елементи. Також він багато перекладав поезій з німецької, італійської, французької, білоруської і російської мов. У 1926 році вийшла збірка поезій Драй-Хмари — «Проростень».

Сонет «Лебеді» був останнім надрукованим оригінальним твором Драй-Хмари, він появився 1923 року. У цьому сонеті поет звернувся до друзів-неокласиків словами:

О, гроно п'ятірне нездоланих співців!
Крізь бурю й сніг гримить твій переможний спів,
Що розбиває лід одчаю і зневіри.

Офіційна советська критика гостро напала на поета, знаходила у «Лебедях» контрреволюційні настрої. Від 1928 року поезії Драй-Хмари в Советському Союзі не друкували, а поет творив... 1935 року він написав вірша у Лук'янівській тюрмі у Києві:

І знов обвугленими сірниками
на сірих мурах сірі дні значу,
і без кінця топчу тюремний камінь,
і туги напиваюсь досхочу...

1964 року у Нью-Йорку вийшла книжка Михайла Драй-Хмари «Поезії», до якої включені твори, опубліковані в Советському Союзі у двадцятих роках, і неопубліковані поезії, що їх зберегли дружина і дочка поета.

Професор Лев закінчив свою доповідь твердженням, що літературний доробок Михайла Драй-Хмари невеликий, бо в основному він був ученим-літературознавцем та славістом. Але можуть лише два вірші Драй-Хмари - «Лебеді» та «І знов обвугленими сірниками» — ставити його серед найвидатніших українських поетів.

Професор Антон Адамович, білоруський учений-літературознавець, у короткому виступі говорив про переклади М. Драй-Хмари поезій білоруського поета Максима Багдановіча, теж неокласика, який став таким раніше, ніж гроно українських поетів. Очевидно через це Драй-Хмара і перекладав Багдановіча. Це був білоруський поет, який найкраще умів передавати минуле.

Дочка Михайла Драй-Хмари — д-р Оксана Ашер — виступила із спогадами про батька. Вона розповіла, що була завжди духовно близька до батька. Він учив її писати вірші, підбирати потрібні слова. Вони любили разом мандрувати, багато розмовляли.

Навіть жахлива Колима, куди Михайло Драй-Хмара був засланий після свого арешту в 1935 році, не перервала зв'язку. Оксана Ашер прочитала уривки з листів від батька, написаних на Колимі. За два місяці до смерти, 9-го листопада 1938 року, він писав: «Напиши мені про себе, як ти живеш, як себе почуваш, що читаєш, граєш, яких маєш знайомих, з ким дружиш, яке в тебе коло зацікавлень. Напиши мені, що з моїми книжками, а особливо з рукописами. Бережи їх, дорога, як свій зір, бо багато з них не були в друзі й якщо пропадуть, то пропадуть безслідно і назавжди»...

Далі артисти Лариса Кукрицька і Володимир Лисняк читали поезії Михайла Драй-Хмари і уривки з його щоденників. Л. Кукрицька прочитала «Із записників М. Драй-Хмари» про П. Тичину, про відносини між «Гартом» і «Плугом», про ліквідацію ВАПЛІТЕ та ревізійну комісію на чолі з Озерським в Академії Наук, а В. Лисняк — сонети «Лебеді» і «Поділ», переклад з білоруського «Пагоня» — вірш М. Багдановіча, «І знов обвугленими сірниками» і уривки з поеми «Поворот».

Закриваючи програму Вечора, голова Наукового Товариства імени Шевченка в Америці д-р Ярослав Падох нагадав, що у вересні цього року минуло дев'яносто років з дня народження Михайла Драй-Хмари. Сьогоднішній Літературний вечір, — сказав Ярослав Падох, — яскраво показав, яку втрату понесла українська культура через передчасну смерть видатного українського вченого і поета у концентраційному таборі на Колимі.

Лука Луців

Про нові видання [29]

Михайло Драй-Хмара. З літературно-наукової спадщини. Редактор — Григорій Костюк. Літературний портрет М. Драй-Хмари — Оксани Ашер. Мистецьке оформлення — Петро Холодний. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. Том СХС VII. Нью Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1979, ст. 409. Друк — комп'юто-прінт, Кліфтон, Н. Дж. Фото М. Драй-Хмари.

Михайло Драй-Хмара — це одна із тих незчисленних жертв, які шовіністична Московщина спричинила Україні, щоб легше панувати над нашою землею, позбавленою культурного проводу.

М. Драй-Хмара — поет і науковець — не займався політикою, але він був людиною, яка працювала для української вільної культури, і це було причиною, що його заарештовано вже в 1933 році. Та після трьох місяців його звільнили, пропонуючи йому співпрацю з НКВД, що він рішуче відкинув. І тоді прийшов другий арешт, уже фатальний в 1935 році, який скінчився смертю поета-мученика на Колимі в 1939 році на Сибірі, а його дружина і доня навіть не знають точного місця, де він згинув.

Добре сталося, що появилися друком літературно-наукові праці М. Драй-Хмари, бо вільний світ може бачити, за що мордують людей у тій, комуністичній країні, яка рекламує себе як найбільше поступову і свободолюбну державу.

Книжка ця видана за матеріальною допомогою Товариства Приятелів Творчости М. Зерова в Австралії. Твори М. Драй-Хмари збереглися завдяки старань його дружини і доньки Оксани.

Редактор цього видання Григорій Костюк дав коротку оцінку наукової спадщини М. Драй-Хмари (ст. 6-12), зазначивши, що «ні один сучасний дослідник і славіст не зможе обійтися без цих праць М. Драй-Хмари».

Донька покійного поета Оксана Драй-Хмара Ашер з любов'ю написала «Портрет Михайла Драй-Хмари» (ст. 13-28), який читається зі сльозами в очах, бо чи ж можна інакше його читати. Ось коротка цитата про це: «У цих страхітливих останніх листах Драй-Хмара скаржився на нелюдські знущання над ним. Він уже не мав фізичної сили писати. На роботі — опухлий, знесилений падав, тоді його підвішували догори ногами і знову гнали в копальню чи «забой». Безумовно, все робилося, щоб убити цю прекрасну людину, мрійника, ні в чому неповинного».

У першій частині цієї книги (31-268) маємо три праці про Лесю Українку, одну про «Ів. Франка і Лесю Українку» та розвідку «Генеза Шевченкової поезії «У тієї Катерини хата на помості».

У другій частині (271-328) короткі статті про Павла Тичину, Янка Купалу, Василя Чумака, Максима Багдановича, про приповідки та про словінського поета А. Качіча-Міюшчича.

У третій частині (331-400) читаємо «Із записників М. Драй-Хмари», «Листи М. Драй-Хмари» та знаходимо бібліографію (401-407).

У книзі перевидані цікаві літературно-критичні праці М. Драй-Хмари, які свідчать про те, що їх автор був добрим знавцем слов'янських літератур і мав естетичне відчуття поетичних творів, що давало йому можливість (він же сам був неабияким поетом!) справедливо оцінювати твори авторів, про яких він писав. Ті, що цікавляться літературою, з приємністю читатимуть твори М. Драй-Хмари.

З глибоким зворушенням читали ми поетові листи зі заслання. Ось що батько пише доні Оксані: «Моя лоба, моя ненаглядна, моя хороша, моя незрівнянна Оксаночко, як я тужу за тобою, як я хочу тебе бачити, розмовляти з тобою, слухати твою музику, твої поезії, твій сміх. Напиши мені про себе, дорога, як себе почуваш, що читаєш, з ким дружиш, яке в тебе коло зацікавлень».

І дружина поета Ніна була на засланні в Башкірії, тому поет писав до доні: «...Напиши мені про мамусю, бо я довго не маю вістки від неї. Як вона, бідненька, сумує одна серед башкирських степів... Учись, будь вимоглива до себе, бо ти сирота. Твоя доля в твоїх руках».

Закінчимо словами редактора Гр. Костюка: «Остання телеграма М. Драй-Хмари була з таборової лікарні й звучала лаконічно «Пришли сто». Ніна (дружина) негайно вислала сто карбованців. Ці гроші, правдоподібно, вже не застали М. Драй-Хмару живим, але вони не вернулися і назад.

Так замкнулося життя українського поета і вченого, безпідставно заарештованого й киненого в табори смерті.

А вільний світ торгує з тією країною, що так мучить людей і бере участь в Олімпійських ігрищах...

«Л. К.»

Дочка не забуває про батька [47]

Проф. д-р Оксана Ашер
Драй-Хмара в редакції
«Свободи»

Джерзі Ситі, Н. Дж. (Л. К.). — Проф. д-р Оксана Ашер Драй-Хмара, завітавши недавно до приміщень Видавництва «Свободи», з великим пієтизмом розповіла про свого батька поета-неоклясика Михайла Драй-Хмару, — вченого, поліглотта та професора-інституту Народної Освіти в Києві.

Його — як людину «відважного і чіткого національного профілю» -схараактеризував у книжці «Розстріляне Відродження» видатний наш літературознавець Юрій Лавріненко. Гостя також поінформувала редакторів про книжку, яка вийшла в минулому році в перекладі на англійську мову п. з. «Letters from the Gulag» («Листи з ГУЛагу»), яка теж розповіла про вечір, що його влаштовує Наукове Товариство ім. Тараса Шевченка в Нью Йорку, щоб вшанувати 45-річчя від дня смерті М. Драй-Хмари.

А відтак поплила розповідь д-р О. Ашер Драй-Хмари про її батька — одного із «п'ятірного грона» поетів-неоклясиків, творчість яких, враз із іншими письменниками і поетами тих років, визначила ренесанс тодішньої української літератури. А сонет Драй-Хмари «Лебеді», надрукований у журналі «Літературний ярмарок» 1928 року, був справді лебединою піснею, що заважила на долі і творчості не лише самого його автора, але й інших поетів-неоклясиків, бо ж М. Драй-Хмару, Миколу Зерова і Павла Филиповича заслали на далеку північ, де вони загинули. Юрієві Кленові (Освальдові Бурггардтові) пощастило виїхати закордон, а Максим Рильський під погрозами НКВД був змушений піти по лінії комуністичної партії. Після переслідувань і арештів присудили Драй-Хмарі п'ять років примусової праці в концентраційних таборах при видобуванні золо-

та, і звідти він уже ніколи не повернувся. Погасло його життя від надмірного виснаження.

Оповідала д-р О. Ашер Драй-Хмара про її безталанного, але талановитого батька, про трагедію цієї творчої людини — поета, який серед холоду і голоду, майже до останку свого життя не покидав пера, а пробував писати поезії, пробував читати французькі і німецькі книжки, пробував нарешті завершити свою працю про Данте, про що й власне говорять листи Драй-Хмари до дружини Ніни і дочки Оксани. Уривки з цих листів цього поета-неокласика, виїхавши закордон, опублікував у Мюнхені 1947 року Юрій Клен у творі «Спогади про неокласиків». Минулого року, — пригадала д-р О. Ашер Драй-Хмара, — з видавництва Роберт Спеллер і Сини появилася книжка про її батька — «Letters from the Gulag». У цьому творі д-р Оксана накреслила життєвий і творчий портрет цього видатного поета, передає розповідь про нього його дружини Ніни та поміщує листування до його родини. У його листах можна вичитати всю розпач і безодню отієї гієни, що перейшли тодішні українські політв'язні, яких буквально десятковано: згинувло їх у той час — 1937-38 приблизно один або півтора мільйона політв'язнів. І поміж тими, що були призначені на розстріл, опинився і М. Драй-Хмара. В одному із своїх листів він пише: «Протягом того часу (лист за 2-ге червня 1938 року) я не міг нічого написати вам, навіть телеграми посылати не міг... Що вам написати про цей відтинок мого життя? ... Я весь час страждав безсонницею — не спав 3 тижні, бо не мав ні місця, ні постелі, а було холодно в неопаленому наметі, надворі стояв 30-ступневий мороз, і вітер часто стрясав полотняний дір'явий дах і підмітав нижні краї намету, обдаючи крижаним подихом груди тих, що спали, розмістившись на підлозі. Сидів я на страві Swietego Antoniego, дістаючи її раз на добу (400 гр. хліба, 50 гр. риби і черпак так званої баланди), — тому і насилував свою уяву, малюючи стіл найсмачніших, найрясніших страв». Д-р О. Ашер Драй-Хмара сказала, що Юрій Клен назвав опис страв її батька як «один із найгеніальніших у світовій літературі».

У листі із 16-го червня 1938 року Драй-Хмара натякає на те, що його чекає розстріл. «З речей, що з дому, у мене не лишилося нічого: все розгубив я в Нерізі і в Ортукані: властиво не розгубив, а обікрали мене. Лишилося у мене тільки два листи ваших, один твій, Нінусю, другий твій, донечко. Я їх беріг, хоч у Ортукані дуже просили курці, що не мають цигаркового паперу, дати їм ці листи вилукрити. Я все ж їм листів не дав, бо збираюся з ними... а доля рішила інакше, і вони для мене тепер ще дорожчі». У дальших своїх листах, як і впопередньо згаданих, що знаходяться в книжці «Letters from the Gulag», поет описує свою працю над промиванням металу, що тривала від години 9-ої вечора аж до 7-ої години ранку, представляючи все оте страхіття догорання людини, яку виснажують холод, голод, понад міру праця і шонайважливіше — безнадія. При самому останку життя М. Драй-Хмарині слова у листі вже тільки останнім зусиллям: «Я не можу тобі писати... Якщо я не спочину, я падаю на роботу, і тоді мене підвішують... Ноги опухли... І невдовзі після цього листа в далеких тайгах Колими струна життя Драй-Хмари обірвалася.

Д-р Оксана ще добавила, що в 1937 році матір і її заслали в нібито «адміністративну» висилку в Белебей, в Башкірії, недалеко Уфи, мовляв, вони... троцькісти, ясно, що це було на те, щоб замести сліди їхнього злочину, бо як вони могли мати будь-що спільного з троцькістами, коли Михайло Драй-Хмара був націоналістом. Нарешті, коли скинули Єжова, — продовжувала розказувати д-р Ашер Драй-Хмара — в 1939 році вони обидві повернулись в Київ, але їхнього мешкання, що було їхньою власністю, — їм не залишили: його вже винаймав хтось інший, скерований туди всевладним советським режимом.

У дальшому д-р Ашер Драй-Хмара ще розповіла про те, що їх батько весь час настоював на цьому, щоб вона нізащо в світі не покидала музичних студій, щоб навчалася далі грати на фортепіані. І вона не забувала батькового прохання, тим більше, що любила музику. Але по роках у її душі обізвалася наче повинність розповісти світові про жахливі часи Єжовщини, про шлях тортур і шлях смерти, якими пройшли в нічому невинні українські люди, в ній обізвалася ота сильна повинність розповісти світові про свого батька — про його стремління, страждання і його трагічний кінець. Тому вийшла вона на дорогу студій, навчаючись на Славістичному відділі Колумбійського університету, здобувши там титул магістра за свою працю на тему поезій Михайла Драй-Хмари. Але це був тільки добрий початок: студії її завершилися докторатом у Сорбонні, в Парижі, на відділі слов'янської літератури, де вона написала працю «Драй-Хмара і неокласична школа». Ця 350-сторінкова праця пізніше вийшла в Манітобському університеті, Канада, французькою мовою, а відтак була друкована частинами в «Ukrainian Quarterly» п. з. «Poet in the Soviet Union». Проф. О. Ашер Драй-Хмара вчила в Корнел університеті в Ітака Лонг Айленд університеті та Політехнічному Інституті в Нью Йорку.

І врешт ще одна мрія, на початку лиш завдання, завершилась у діло: щоб про її батька могли довідатись і не-українці — їй пощастило видати книжку про свого батька англійською мовою. Запитана, який успіх цієї книжки, д-р О. Ашер Драй-Хмара відповіла, що відгук на неї добрий: про книжку що на хвилях етеру з «Радіо Європа» з Мюнхену говорив поет і прозаїк Ігор Качуровський: недавно на тему цього твору було інтерв'ю з польською пресою, кореспонденти якої виявили велике зацікавлення, про цю книжку написав рецензію американський журнал «Бест Селлер» («Нью Йорк Таймс» чи інші пресові органи бояться торкатися цієї теми): а в Австралії Товариство «Заграва» вислало гроші, щоб «Листи ГУЛагу» могли курсувати по австралійських громадах. Особливо влучно висловився про цю книжку, — сказала д-р О. Ашер Драй-Хмара, — колишній головний дорадник колишнього президента ЗСА Джиммі Картера, заявивши, що «не можна читати цих листів без почуття обурення і смутку. Ця книжка добавляє до історії советської системи дуже потрібний людський вимір, і це збагачує наше розуміння того, що ця система чинить людям, які живуть під її ярмом».

В УССР літературний советський критик Крижанівський, — сказала д-р О. Ашер Драй-Хмара, — написав, що українська преса на еміграції хоче собі присвоїти неокласиків, і поміж ними М. Драй-Хмару, а він наш

і ми мусимо відгукнутись. Це він написав за часів Микити Хрущова, як відтак він додавив і те, що «творчість Драй-Хмари, як струмінь, впадала в річище советської літератури, і тільки нещасливі обставини 30-их років не дали йому дійти до своєї мети». Згадує Крижанівський М. Драй-Хмару в новому виданні Української Радянської Енциклопедії в 1979 році, як і попередньо про нього була згадка в Українській Радянській Енциклопедії (1962 рік), опублікованій Українською Академією Наук (про все те сказано в книжці «Листи з ГУЛагу»). «Але ніде немає написано, що М. Драй-Хмара був на засланні і загинув в концентраційному таборі», — добавила гостя редакції.

Вкінці д-р О. Ашер Драй-Хмара ширше поінформувала про вже згадуваний на початку розмови «Вечір Драй-Хмари», що його, в 45-річчя від дня смерті цього поета-неокласика 19-го січня 1939 року на Колимі, влаштує у суботу, 12-го травня ц. р. Наукове Товариство ім. Шевченка, в годині 4-ій по полудні в Домі НТШ, при 63 Четверта авеню в Нью Йорку. В цьому Вечорі візьмуть участь проф. д-р Василь Лев, який, відкриваючи програму, скаже «Слово про неокласиків»; Роберт Спеллер доповідатиме по-англійськи на тему «Чому я видрукував листи Драй-Хмари?»; Ігор Качуровський скаже слово «До 45-річчя смерті Драй-Хмари» і вкінці проф. Оксана Ашер Драй-Хмара розповість «Спомин про Батька». Подібний Вечір для вшанування цього поета відбудеться у Монтреалі, Канада; доповіді на ньому будуть виголошені українською та англійською мовами.

Під час розмови з д-р Оксаною Ашер Драй-Хмарою — в очах її можна було завважити відблиск отого постійного стремління, що не дає їй ні на мить відпочинку, що підказує думати й планувати, як знайти якнайбільш влучну і відповідальну дорогу і спосіб, щоб переконати світ про злочинність советської системи, про жорстоке поневолення і репресії над українським народом, про колишні і теперішні переслідування, які, в рамках плянованого винищування українців, знівечили і життя її батька, скосили його творчість.

«В. Л.»

Вечір, присвячений поетові Драй-Хмарі [38]

Вечір, присвячений поетові Драй-Хмарі, відбувся в суботу, 12-го травня ц. р. з приводу появи книжки Оксани Ашер під заголовком «Letters from the Gulag» у видавництві Роберта Спеллера в Нью-Йорку.

Конференцію відкрив Д-р Василь Калинович і поінформував про запляновані доповіді у весняному сезоні. Опісля попросив до керування вечером проф. Василя Лева. Відкриваючи конференційну частину, проф. Лев привітав численно зібраних, а зокрема Р. Спеллера з його дружиною, видавця згаданої книжки. Прелегент подав короткий нарис групи т. зв. українських неокласиків ХХ століття. Ця група постала за зразком західноєвропейських модерністів-парнасців у противагу різномодним літературним угрупованням у советській Україні, як «Гарт», «Плуг», «Вапліте» й інші. Ці угруповання йшли по офіційній лінії соцреалізму і звели літературну творчість на низький рівень. Неокласики бажали протиставитись такій твор-

чості. Вони дали зразки високоякісної оригінальної і перекладної поезії. Були це Микола Зеров, Максим Рильський, Павло Филипович, Михайло Драй-Хмара і Освальд Бурггардт (Юрій Клен). Та скоро почалася проти них нагінка офіційних чинників. В 30-их роках заарештовано чотирьох членів цієї групи, крім Бурггардта, який виїхав до Німеччини, Рильський зломаний арештами, пішов на службу режиму. Зерова і Филиповича заслали на Соловки, а Драй-Хмару на Колиму, звідки всі три не повернулися живими.

З черги Р. Спеллер підкреслив у своєму слові вагу видань книжок про українську культуру англійською мовою, щоб познайомлювати англомовний світ з Україною, її історією, культурою, літературою і, зокрема, ширити правду про сучасну Україну і її численну еміграцію. Тому видрукував він книжку «Леттере фром де ГУЛаг» про мартирологію української культури і її творців під советами. Видрукував ще і інші книжки про Україну.

Доповідь проф. Ігоря Качуровського «До 45-річчя смерті Драй-Хмари» прочитав через неprisутність автора проф. Євген Федоренко. Це зреферовані передачі по радіо в Україну. Доповідач зупинився на важливих біографічних даних поета, які вплинули на його творчість, накреслив головні мотиви оригінальної творчості й назвав переклади поезій інших народів, мову яких Драй-Хмара знав дуже добре. Був поліглотом. Пересування поета на заслання — Колімі, це одна з жахливих картин переслідування і нищення української культури та її творців москалями.

Кінцеву доповідь «Спогад про батька» прочитала його дочка проф. Оксана Ашер. Вона накреслила цікаві біографічні факти з життя поета, його родові походження, його освіту і незвичайний дар вивчання чужих мов. Розповіла про його арештування в 1935 році і заслання на Колиму, де і закінчив він мученицьке життя 19-го січня 1939 року. Про його перебування на заслання прочитала кілька листів, з яких віє тугою за волею, за родиною, рідним краєм, Києвом, а також де є велика любов до природи.

Після закінчення доповідей проф. Ярослав Падох подякував учасникам вечора і привітав прийвних дружину видавця і дружину покійного проф. Чубатого, Ярославу, і запросив прийвних на наступні доповіді, які будуть відбуватися щосуботи о год. 5-ій. Після цього запрошено учасників вечора на перекуску, приготовану проф. О. Ашер і д-р Іриною Падох. Тут присутні провели на розмовах довший час.

«КОРД»

Літературний вечір М. Драй-Хмари у Вашингтоні [30]

Заходами Об'єднання Українців Вашингтону (голова Євген Іванців) відбувся тут у суботу, 14-го березня, у будинку Св. Софії літературний вечір, присвячений визначному українському поетови-неокласикові Михайлові Драй-Хмарі, одній із жертв розстріляного Сталіном Українського Відродження. Вечір відкрила від імені Управи Об'єднання його культурно-освітня референт Аня Дидик, відома вже на тутешньому терені як майстер церемонії на різних громадських імпрезах, і представила доньку Драй-Хмари Оксану Ашер і ред. Миколу Француженка, мистця слова, який прочитає дещо з творів поета.

Драй-Хмара розповіла про життєвий шлях свого батька і його вклад в українську культуру, який він зробив як поет, перекладач творів іноземних літератур, учений мовознавець і педагог.

Михайло Драй-Хмара народився 28-го березня 1889 року на Полтавщині в селянській, колись козацькій, родині. Вищу освіту здобув у знаменитій Колегії Галагана в Києві, де вивчив французьку і німецьку мови, і на історико-філологічному факультеті Київського університету, після чого Слов'янське Товариство вислало його на свій кошт закордон досліджувати слов'янські літератури, зокрема хорватську. Він побував у Львові, Загребі, Београді, Букарешті, Будапешті й інших містах і написав працю про хорватську літературу, за яку одержав золоту медаль. Повернувшись додому, виїхав до Петрограду, де одержав звання професора. Після вибуху революції в Росії повернувся на Україну і віддав усі свої сили і знання справі культурно-національного відродження своєї батьківщини. Коли в Кам'янці-Подільському відкрито Український державний університет, Драй-Хмара викладав там славистику. Після ліквідації того університету переїхав до Києва, де працював викладачем української мови й літератури в Медичному Інституті і співробітником лінгвістичної секції Всеукраїнської Академії Наук. Одночасно продовжував поетичну творчість, яку почав ще в Кам'янці-Подільському в журналі «Нова думка», і містив свої поезії в різних журналах. 1926 року вийшла єдина збірка його поезій п. н. «Проростень», яку характеризує багатство української мови, естетика слова і гуманний світогляд. Того ж року вийшла його праця про Лесю Українку.

Драй-Хмара знав кільканадцять мов і переклав багато творів чужоземних літератур, зокрема французької. Його переклади були цінним вкладом в культурне життя України.

Однак його плідну працю обірвав терор сталінських опричників, які в 30-их роках знищили квіт української інтелігенції. Вони спочатку позбавили його праці, а потім у вересні 1935 року заарештували, обвинувачуючи його в контрреволюції і тероризмі. У слідстві Драй-Хмара тримавсь гідно, відмовляючись обтяжити себе та інших. Не домігшись від нього самообвинувачення, київський НКВД вислав його до Москви, де т. зв. «особое совещание» засудило його на п'ять років каторги і відправило, разом з тисячами інших українців, на далеку Колиму добувати для Москви золото. Це був табір смерті. Непосильна фізична праця, холод і голод підірвали його здоров'я, і він помер 19-го січня 1939 року. Така ж доля спіткала двох інших неоклясиків - Миколу Зерова і Павла Филиповича. Два останні члени тієї п'ятки Максим Рильський і Юрій Клен (Освальд Бургардт) врятувались так, що перший прикинувся прихильником сталінського режиму, а другий виїхав закордон.

Варто зазначити, що приводом до його арешту був сонет «Лебеді», надрукований в «Літературному ярмарку» 1928 року. Прислужники советського режиму, яких не бракувало серед критиків-земляків, побачили в тому сонеті опозицію до советської системи. За це вхопивсь НКВД, і це припечатало долю Драй-Хмари.

Важкі фізичні і моральні переживання поета на каторзі знайшли відгук у кількох листах до дружини і доньки Оксани, які збереглись. Один з них цитувала п-і Ашер, два чи три прочитав ред. Француженко, який також передав по-мистецьки кілька поезій Драй-Хмари. Листи поета, повні розпачі і безнадії, зробили на слухачів глибоке враження.

Закриваючи вечір, який був повчальною, культурною імпрезою, Аня Дидик подякувала виконавцям за їх вклад, а присутнім, яких було майже 40, за участь і запросила всіх до столу, багатого на різні смачні речі. Для присутніх це була добра нагода познайомитись з гостею і поготорити про різні справи.

Ще кілька слів про Оксану Ашер. Вона приїхала до ЗСА 1951 року. Закінчила Колумбійський університет, де за працю про свого батька одержала ступінь магістра, а потім у славному Сорбонському університеті в Парижі захистила дисертацію про українських неоклясиків і одержала ступінь доктора філософії. Викладала славистику в університетах Корнель і Лонг Айленд. а також в Нью-Йоркському Політехнічному інституті. Одружена з адвокатом Ашером і має двох синів. Виїхала у вільний світ з думкою розповісти про життя і творчість замученого батька і вже зробила чимало в цьому напрямі. За це заслуговує признання і подяки.

Список використаних джерел:

1. Іванисенко Віктор. Михайло Драй-Хмара / Іванисенко Віктор // Письменники Радянської України. 20-30 роки: Нариси творчості. — К. : Радянський письменник, 1989. — С. 235–263.
2. Заславський Ісай. «Лебеді» і їх творча історія / Заславський Ісай // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. (у трьох кн.). — К. : Рось, 1994. — Кн. 1— С. 507–512.
3. Шерех Юрій. Поезія Михайла Драй-Хмари / Шерех Юрій // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. (у трьох кн.). — К. : Рось, 1994. — Кн. 1. — С. 499–506.
4. Дражевська Л. Творчість репресованого поета Михайла Драй-Хмари — доповідь його доньки в УВАН у ЗСА / Л. Дражевська // Свобода. — 1974. — Ч. 57. — 26 березня. — С. 3.
5. Дражевська Л. Вечір, присвячений М. Драй-Хмарі (Відбувся 4 листопада ц. р. в Нью Йорку) / Дражевська Л. // Свобода. — 1979. — Ч. 272. — 30 грудня. — С. 2, 4.
6. Вибране: Поезії і переклади / Упорядкував тексти та написав примітки Віктор Іванисенко; передмова Степана Крижанівського. — К. : Радянський письменник, 1969. — С. 301
7. Вибране / упорядкування Дмитра Паламарчука, Григорія Кочура, передмова Івана Дзюби, примітки Григорія Кочура. — К. : Дніпро, 1989. — С. 544
8. Літературно-наукова спадщина / Упорядкування С. А. Гальченка, А. В. Ріпенко, О. Ф. Томчука, примітки С. А. Гальченка, Г. О. Костюка. — К. : Наукова думка, 2002. — С. 592
9. Антологія української поезії: В шести томах. — К. : Дніпро, 1985. — Т. 4. — С. 203–205.
10. Сто поезій ста поетів: Хмельницька антологія / Упорядник Микола Федунець. — Хмельницький : Поділля, 1992. — С. 91.

11. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. (у трьох книгах).— К. : Рось, 1994. — Книга перша. — С. 506-507.
12. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття.— К. : Аконті, 2001. — Книга друга. — С. 49—55.
13. Лавріненко Юрій. Розстріляне відродження: Антологія 1917—1933. — 3-є вид. / Лавріненко Юрій. — К. : Смолоскип, 2004. — С. 263—282.
14. Дзюба Іван. Він хотів «жити, творити на своїй землі...» / Дзюба Іван // Драй-Хмара Михайло. Вибране. — К. : Дніпро, 1989. — С. 5-39.
15. Ашер Оксана. Передмова (Портрет Михайла Драй-Хмари: Біографічний нарис) / Ашер Оксана // Драй-Хмара Михайло. Літературно-наукова спадщина. — К. : Наукова думка, 2002. — С. 17-32.
16. Жулинський Микола. Шлях із неволі, з небуття / Жулинський Микола // Драй-Хмара Михайло. Літературно-наукова спадщина. — К.: Наукова думка, 2002. — С. 3-16.
17. Бондар Наталя. Пам'ятні місця / Бондар Наталя // Літературна Україна. — 1989. — 26 жовтня. — С. 6.
18. Василевський П. Так загинув він на Колімі / Василевський П. // Літературна Україна. — 1989. — 26 жовтня. — С. 6.
19. Кочур Григорій. Рік Михайла Драй-Хмари / Кочур Григорій // Літературна Україна. — 1989. — 26 жовтня. — С. 6.
20. Брюховецький В'ячеслав. Михайло Драй-Хмара: ...З порога смерті...: Письменники України — жертви сталінських репресій / За ред. Олекси Мусієнка / Брюховецький В'ячеслав // Літературна Україна. — 1991. — 25 липня. — С. 8. — Режим доступу: <http://www.ukrlib.com.ua/bio/printout.php?id=65>.
21. Драй-Хмара Михайло Опанасович // Вікіпедія — вільна енциклопедія
22. Мацько Віталій. Літературне Поділля. / Мацько Віталій. — Хмельницький, 1991. — С. 24—25.
23. Іов Іван. М. Драй-Хмара (кам'янецький період творчості 1918—1923 рр.) / Іов Іван // Духовна і науково-педагогічна діяльність І. І. Огієнка в контексті українського національного відродження: Тези доп. наук.-теорет. конф. — Кам'янець-Подільський, 1992. — С. 201—203.
24. Баженов Л. В. Поділля в працях дослідників і краснзнавців ХІХ-ХХ ст.: Історіографія. Біобібліографія. Матеріали. / Баженов Л. В. — Кам'янець-Подільський, 1993. — С. 202-203.
25. Копилов С. А. М. Драй-Хмара в Кам'янець-Подільському державному українському університеті / Копилов С. А. // Мат. ІХ Подільської іст.-краєзн. конф. — Камінець-Подільський, 1995. — С. 264-268.
26. Сохацька Євгенія. Михайло Драй-Хмара та українська національна ідея. До 120-річчя від дня народження / Сохацька Євгенія // <http://www.day.kiev.ua/280949/>
27. Ашер Оксана. Спогади про батька (Слово на Вечері присвяченому М. Драй-Хмарі, який відбувся 4-го листопада 1979 р. в Нью-Йорку) / Ашер Оксана // Свобода. — 1979. — Ч. 282. — 12 грудня. — С. 2, 4.
28. Ашер Оксана. Портрет Михайла Драй-Хмари / Ашер Оксана // Свобода. — 1975. — Ч. 26. — 7 лютого. — С. 2; Ч. 27. — 8 лютого. — С. 2; Ч. 28. — 11 лютого. — С. 2; Ч. 29. — 12 лютого. — С. 2; Ч. 30. — 13 лютого. — С. 2; Ч. 31. — 14 лютого. — С. 2-3.
29. Луців Лука. Про нові видання / Луців Лука // Свобода. — 1980. — Ч. 136. — 17 червня. — С. 2.
30. «КОРД». Літературний вечір М. Драй-Хмари у Вашингтоні / КОРД // Свобода. — 1987. — Ч. 29. — 28 березня. — С. 4.

31. Наукове Засідання // Свобода. — 1959. — Ч. 283. — 3 грудня. — С. 3.
32. Луців Л. Про нові видання / Луців Л. // Свобода. — 1977. — Ч. 126. — 3 червня. — С. 2.
33. Вечір Михайла Драй-Хмари // Свобода. — 1979. — Ч. 241. — 23 жовтня. — С. 3.
34. У Нью-Йорку відбудеться Вечір для вшанування Михайла Драй-Хмари // Свобода. — 1979. — Ч. 249. — 1 листопада. — С. 1.
35. НТПШ запланувало ряд конференцій // Свобода. — 1984. — Ч. 20. — 2 лютого. — С. 1.
36. Вечір Драй-Хмари // Свобода. — 1984. — Ч. 88. — 10 травня. — С. 1.
37. НТПШ відбуде ряд імпрез в Нью-Йорку // Свобода. — 1984. — Ч. 83. — 3 травня. — С. 1.
38. «В. Л.» Вечір, присвячений поетові Драй Хмарі / В. Л. // Свобода. — 1984. — Ч. 100. — 26 травня. — С. 2-3.
39. Керч Оксана. Забутий маляр / Керч Оксана // Свобода. — 1976. — Ч. 251. — 21 грудня. — С. 2.
40. Книжка О. Драй-Хмари Ашер про її батька появилася англійською мовою // Свобода. — 1983. — Ч. 215. — 10 листопада. — С. 1.
41. У ЛМКлюбі — вечір М. Драй-Хмари // Свобода. — 1981. — Ч. 73. — 17 квітня. — С. 3.
42. «С. Д.». Виклад про М. Драй-Хмару в Манітобському університеті / С. Д. // Свобода. — 1974. — Ч. 79. — 26 квітня. — С. 3.
43. Наукові Засідання УВАН // Свобода. — 1975. — Ч. 19. — 29 січня. — С. 1.
44. Наукове засідання // Свобода. — 1978. — Ч. 58. — 15 березня. — С. 5.
45. Наукове засідання УВАН // Свобода. — 1978. — Ч. 59. — 16 березня. — С. 1.
46. Чоцик Богдан. Оригінальна інституція українських студій / Чоцик Богдан // Свобода. — 1980. — Ч. 179. — 18 серпня. — С. 2.
47. «Л. К.». Дочка не забуває про батька / Л. К. // Свобода. — 1984. — Ч. 87. — 9 травня. — С. 1, 4.
48. «Н. Н.». Літературний вечір д-р О. Драй-Хмари-Ашер / Н. Н. // Свобода. — 1984. — Ч. 203. — 23 жовтня. — С. 3.
49. Вечір неоклясиків // Свобода. — 1986. — Ч. 68. — 11 квітня. — С. 3.
50. Панахида за спокій Його душі // Свобода. — 1987. — Ч. 111. — 27 травня. — С. 3.
51. Українська Вільна Академія Наук... // Свобода. — 1989. — Ч. 201. — 24 жовтня. — С. 3.
52. Конференція, присвячена М. Драй-Хмарі // Свобода. — 1989. — Ч. 202. — 25 жовтня. — С. 1.

The importance of promulgated on pages of Ukrainian periodical newspaper “Svoboda” materials, Ukrainian diaspora publication in the USA, as for researching of life and art achievements of the Ukrainian poet, specialist in literature, translator Myhaylo Drai-Hmara (1889-1939), whose destiny is connected with Podillya, and his daughter, famous researcher is observed in the article.

Key words: newspaper “Svoboda”, Ukrainian poet, specialist in literature, translator Myhaylo Drai-Hmara, daughter Oksana Drai-Hmara-Ashter, Podillya.

Отримано: 6.06.2011 р.